

DOI: 10.15407/kraieznavstvo2025.01.072

УДК 94(477.51)''16''

Наталія Білоус (м. Київ),

доктор історичних наук,

провідний науковий співробітник

відділу історії України середніх віків та раннього нового часу,

Інституту історії України НАН України

E-mail: bilousnat@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6036-3204>

До 400-річчя надання магдебурзького права місту Ніжин

У статті проаналізовано основні положення привілею польського короля Сигізмунда III від 26 березня 1625 р. про надання Ніжину магдебурзького права, а також пов'язані з цим політичні події. Наприкінці статті публікується текст цього привілею за найдавнішою копією, вписаною в книги Коронної Метрики, що нині зберігаються у Головному архіві давніх актів у Варшаві. Таким чином введено у науковий обіг нове архівне джерело. Цю найдавнішу копію польською мовою українські історики у своїх публікаціях раніше не використовували, а для своєї зручності посилалися на пізніші російськомовні підтверджувальні привілеї, надані московськими царями. Актуальність цієї публікації обумовлена ще й тим, що цього року ніжинська міська громада святкує 400-річний ювілей надання місту самоврядування за магдебурзьким правом, що засвідчує факт належності Ніжина до великої європейської правової родини міст і його давні самоврядні традиції.

Ключові слова: привілей, магдебурзьке право, право на самоврядування, міська громада, міські урядники, козацтво, Ніжин.

Natalia Bilous (Kyiv),

Doctor of Historical Sciences degree,

Leading Research Scientist,

Department of Ukrainian History of the Middle Ages and Early Modern Period,

Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine

E-mail: bilousnat@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6036-3204>

To the 400th anniversary of the granting of Magdeburg law to the city of Nizhyn

The article analyzes the main aspects of the privilege of King Sigismund III of Poland of March 26, 1625, granting Nizhyn the Magdeburg Law, as well as related political events. The article concludes with the text of this privilege based on the oldest copy inscribed in the Crown Metric books, which are now stored in the Main Archive of Ancient Acts in Warsaw. Thus, a new archival source was introduced into scientific usage. This oldest copy in Polish was not previously used by Ukrainian historians in their publications, and for their convenience they referred to later Russian-language confirmatory privileges granted by the Moscow tsars. The importance of this publication is also due to the fact that this year the Nizhyn city community celebrates the 400th anniversary of the granting of self-government to the city under Magdeburg law, which confirms that Nizhyn belongs to a large European legal family of cities and its long-standing self-governing traditions.

Key words: privilege, Magdeburg law, right to self-government, city community, city officials.

Цього року ніжинська міська громада святкує 400-річний ювілей надання місту самоврядування за магдебурзьким правом, що дає привід звернутися до його витоків і нагадати про те, що Ніжин колись у такий спосіб долучився до великої європейської правової родини міст і має

давні самоврядні традиції. Оскільки в історіографії ця проблема не набула належного висвітлення, метою даної статті є окреслити основні положення привілею польського короля Сигізмунда III від 26 березня 1625 р. про надання Ніжину магдебурзького права.

Як відомо, це був найбільш поширений у містах Центрально-Східної Європи варіант німецького права, що виник у XII ст. у м. Магдебург. Незалежно від терену свого побутування воно означало: міську автономію для нових поселенців, міське самоврядування з власним судочинством, що здійснювалося через власні виборні органи, спадкоємне і відчужувальне право на міську нерухомість на певних умовах, свободу вибору занять у місті. Магдебурзьке право гарантувало певний набір прав і особисту свободу громадянам міста, адже діяло незмінне правило: «Міське повітря робить людину вільною» (нім. *Stadtluft macht frei*), тобто ті прибульці, які прожили в місті 1 рік і 1 день могли стати вільними громадянами міста. Наприклад, учорашній селянин, прибувши до міста і проживши в ньому один рік, міг піднятися на щабель вище в соціальній ієрархії, і навіть стати міським урядником, тобто членом міської ради, зокрема в українських містах були такі випадки.

Магдебурзьке право розповсюджувалося на українських землях поетапно – хвилями. Перша така хвиля припала на другу половину XIII ст., коли у Холмі, Перемишлі, Львові, Галичі, Володимирі з'явилися німецькі громади, які принесли з собою це право. Далі хвиля надань привілеїв на магдебургію охопила Поділля і Волинь, пізніше – Київщину, а після входження українських земель до складу Речі Посполитої за актом Люблінської унії 1569 р. урбанізаційний рух і надання привілеїв на магдебургію поширилися на все Київське воєводство, до якого крім правобережної частини належали території сучасних Черкаської, Полтавської, частини Чернігівської областей і південної Білорусі. Станом на 1648 р. у цьому регіоні нараховувалося більше 300 міст, і майже кожне третє мало право на самоврядування¹.

По закінченню польсько-московської війни, за умовами Деулінського перемир'я (1.12.1618) до Речі Посполитої поверталися Смоленська, Чернігівська і Новгород-Сіверська землі. Міста цього регіону, перебуваючи у складі Московської держави, зазнали значних спустошень і збитків під час війни. Тож з огляду на їх важливий прикордонний статус, а також з метою по-

жвавлення економічного і соціального життя їм надавалися привілеї на магдебурзьке право. Такі привілеї отримали Стародуб (1620), Чернігів (1623), Ніжин (1625), Мглин (1626), Миргород (1631), Мрин (1647), а також низка малих приватних містечок.

Оригінал ніжинського привілею не зберігся, але існує його точна копія, вписана до книг Коронної Метрики, що зберігаються нині в Головному архіві давніх актів у Варшаві². Цю найранішу копію польською мовою українські історики у своїх публікаціях чомусь не використовують, а для своєї зручності посилаються на пізніші російськомовні підтверджувальні привілеї, надані московськими царями, або переказують зміст публікації Миколи Петровського 1928 р.³ Останній присвятив цій події окрему статтю, проте допустив такі помилки: 1) заперечив існування ранішої копії оригінального привілею Ніжини 1625 р., стверджуючи, що вона не збереглась, тому посилався на пізніший конфірмаційний привілеї короля Яна-Казимира 1659 р.; 2) безпідставно твердив, що «офіційною мовою в Ніжині повинна бути мова польська», у той час як у самому привілеї рекомендувалося оформляти польською мовою лише судові декрети.

Оригінал привілею був оформлений у королівській канцелярії і засвідчений підписами короля Сигізмунда III, секретаря його королівської милості Андрія Шолдрського (*Andreas Szoldrski*) та печаткою королівської канцелярії. Копія (*Ob-lata confirmationis*) була вписана до «книги привілеїв та інших вписів», що велася підканцлером Станіславом Лубенським протягом 1625–1627 років. Її давній титул: «*Privilegia et inscriptiones sub eodem Sigismundo, vicedancellario rudo Stanislao Łubiński, annorum 1625, 26 et 27, rubro corio opertae, sub literis TK n 143*» (XVII w., *Synopsis*); «*Liber centesimus quadragesimus secundus [undus], sub literis TK N 143* (XVIII w.); 173 TK, 1625–1627 (XVIII–XIX w., *Obolęński, Powstański, Bentkowski*)». Отже, у XVIII–XIX ст. цю книгу впорядковували канцеляристи/архівісти Оболенський, Повстанський, Бентковський. Нині вона має шкіряну палітурку XIX ст. Її сучасна назва: «*Księga wpisów za podkanclerstwa Stanisława*

¹ Білоус Н. Приватні міста Київського воєводства в першій половині XVII ст.: кількість, особливості розвитку та функціонування // Україна в Центрально-Східній Європі. Київ: Інститут історії, 2015. Вип. 15, С. 130.

² AGAD. *Metryka Koronna*, ks. 173, k. 32 – 35 v.

³ Петровський М. Надання Ніжини магдебурзького права у 1625 р. // Чернігів і північне Лівобережжя. Київ, 1928. С. 301-314.

Łubieńskiego (na k. 1-493 wpisy nadań królewskich, na k. 498-642 wpisy zeznań przed aktami Metryki)». Як і всі інші книги цієї серії, вона оцифрована і доступна в інтернеті⁴.

На 1625 рік ключовими містами цього регіону були Чернігів (27.03.1624 отримав привілей на магдебургію) та Ніжин, тому перетворення тих міст на значні оборонні центри і заселення їх людьми після спустошення московитами стало головною задачею місцевої адміністрації. Неабияку роль у цьому відіграв згаданий привілей, який починається з того, що король наголошує на щасливому поверненні міста з-під московської окупації. У привілеї воно згадується як «прикордонне городище, ново осіле Ніжин, що знаходилось на оборонному місці у валах і могло стримувати атаки ворога», а отже мало важливе стратегічне значення: «*My upatrując że to horodyszcze pograniczne nowo osiadłe Niezin, będąc na miejscu obronnym w walach, a nie tylko samo impety nieprzyjacielskie strzymywać, ale i granicom państwa naszego coronnym zasłona bydź może, życzymy tego, że wszęch miar, aby się jako najlepiej krzepiło i pomnażało, i do ozdoby przychodziło; a zatym potężniejsze przeciwko nieprzyjacielom i nagłym niebezpieczeństwom zostawało. А щоб воно краще розвивалося і було більш потужнішим, його жителям у місті і на передмісті за прикладом інших упривілейованих міст надавалося магдебурзьке право. Усі мешканці мали підлягати юрисдикції вїйта і міського уряду. А новоприбулі купці, ремісники, перекупні у разі порушення закону мали відповідати перед міським судом, свої товари складувати у гостинному будинку, побудованому спеціально для приїжджих купців. А якби шляхтич, військовий, або служилий козак запорозький набув якусь міську нерухомість, зайнявся торгівлею, шинкуванням, ремеслом, то в такому випадку така особа теж мала підлягати юрисдикції міського уряду, судитися магдебурзьким правом, відбувати усі міські повинності. Козаки як жителі Ніжина тут згадуються не випадково: у 1625 р. на Чернігово-Сіверщині розпочалося осадження козацьких хоругв, а ніжинські отримали найбільше – по 8 волок землі на коня. Крім землі, козаки, подібно до шляхтичів-ленників, набували*

земельні ділянки (пляци) у замку та городи, звільнялися від виконання повинностей на 6 років, і лише після завершення цього терміну зобов'язувались відбувати козацьку службу в місцях, що визначалось капітанами⁵.

Ніжин з округою тривалий час належав до Київського воєводства, але з 1623 р. у документах фіксується його належність до Чернігово-Сіверщини, а в титулі самого привілею вказано на його належність до Чернігівського князівства. У травні 1624 р. королівський ревізор «рекуперованих земель», смоленський підсудок Єронім Цеханович (Hieronim Ciechanowicz) виміряв для Ніжина землі⁶. Створення тут опорного замку мало протидіяти московським нападам, що виглядало цілком логічним кроком з боку королівської адміністрації.

Вїйтом (очільником міської громади) став Щасний Вишль, хорунжий і капітан новгород-сіверський і ніжинський. Його протектором вважався королевич Владислав Ваза, який 15 квітня 1619 р. універсалом короля Сигізмунда III був призначений адміністратором сіверських земель. Владні повноваження на місцях зосередилися у руках представників королевича з коронних земель. Вони отримали титул капітанів, статус яких не був остаточно врегульований, але був дещо вужчий ніж старост. Капітанів наділяли військово-адміністративними функціями. Вони були безпосередніми представниками королівського адміністратора на місцях, відповідали за стан замків, очолювали місцеві гарнізони. Капітани часто виступали вїйтами, що вказує на те, що вони ще й відповідали за стан заселення підпорядкованого їм міста-замку. Вони також мали право вести листування з московськими воєводами з порубіжних територій, вирішувати прикордонні суперечки⁷.

Щасний Вишль (пол. Szczęsny Wyśl) походив з Мазовецького воєводства, був королівським ротмістром, брав участь у військових діях, потрапив у полон і протягом 1615–1618 років перебував у московському ув'язненні. В липні 1619 р. він був призначений капітаном Новгород-Сіверського, а в 1621 р. – Чернігова, але був ним недовго, оскільки 30 серпня 1622 р. чернігівським капітаном був номінований Ян Кунов-

⁴ Inwentarz Metryki Koronnej. Księgi wpisów i dekretów polskiej kancelarii królewskiej z lat 1447-1795. Oprac. I. Sułkowska-Kurasiowa i M. Woźniakowa // https://www.agad.gov.pl/inwentarze/metr_korx.xml

⁵ Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої 1618-1648. Київ: Темпора, 2006. С. 88-89.

⁶ AGAD. Metryka Koronna, ks. 173, k. 32.

⁷ Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі... С. 56-57.

ський⁸. Після визволення Щ. Вишль повернувся на військову службу, 21 березня 1623 р. отримав привілей на новгород-сіверське хорунжество, а 5 грудня 1635 – на новгород-сіверське підкоморництво. На уряді ніжинського вйта він перебував протягом 1625–1635 років. Був власником м. Борзна (480 димів), дер. Зноб, села Безобразово і дер. Островки⁹.

У майбутньому ніжинських вйтів мав також затверджувати король, а інших урядників – райців і лавників – обирало поспільство разом з вйтом. Вибори мали проводити щороку на Новий рік. Усі новообрані міські урядники зобов'язувалися скласти присягу на вірність королю і всьому місту. Після того міський уряд вважався легітимним і діючим, а міські урядники могли відправляти судочинство і судити як ніжинських міщан, так і новоприбулих людей згідно з нормами магдебурзького права. Усі судові декрети повинні були писати польською мовою. Згідно з привілеєм, апеляції від вироків міських судів спрямовувались до королівського суду тільки у випадку, якщо судова справа перевищувала 50 злотих. Для засвідчення міської документації, судових декретів запроваджувалася міська печатка і герб із зображенням Святого Юрія, сидячого на коні зі списом у руках.

А щоб міські урядники добросовісно виконували свої обов'язки, їм надавали у користування земельні ділянки: вйтові – 20 волок, райцям – по 12, а міським писарям – по 4 волюки. Для забезпечення сталих надходжень до міської скарбниці виділялося ще 30 волок землі, надходження від сплати поборів від купців і торговців, від авдіївського млину на р. Остер, що знаходився за півмілі від Ніжина. У привілеї застерігалось, що усі ці доходи спрямовувались на користь міста, а не на чийсь приватні потреби, за чим мали доглядати міські урядники – шафарі і звітувати регулярно перед громадою міста.

Згідно з магдебурзьким правом, ніжинським міщанам надавалася низка економічних пільг і вольностей. Король давав їм можливість вільно

шинкувати медом, горілкою, вином, варити пиво, сплачуючи щороку восени на день Св. Мартина капщизну по 2,5 злотих від кожного напою, починаючи з 1626 року. Ніжинські міщани могли молотити своє збіжжя у млинах неподалік від міста на р. Остер і сплачувати за це згідно з ревізорською ухвалою. У привілеї зафіксовано згадку про міст через Остер, з якого міщанам дозволялося збирати мостове. Головними їхніми обов'язками вважалися: ремонт острогу, перекопу біля замку та міста, а також греблі, надання підвод послам і гінцям, сплата ухвалених сеймом податків і зборів, відбування військової повинності, за чим мали наглядати замковий та міський уряди. Жителі міста отримали право збудувати міську лазню, торгові різничі ятки (для торгівлі м'ясом), два гостинні будинки – один у місті для приїжджих купців з інших міст Речі Посполитої та іноземців, другий – на передмісті для купців з Московської держави. Міській раді дозволялося засновувати різні цехи, на зручному місці побудувати ратушу, на якій встановити міський годинник (dzegar), поставити трубача. Міщани зобов'язувалися виконувати військові повинності з огляду на прикордонне розташування міста.

Наприкінці привілею зазначалось, що ніжинське католицьке духовенство мало підпорядковуватись смоленському біскупові, а православне – смоленському єпископові. Міський і замковий уряди не мали права втручатись у справи духовних осіб і притягувати їх до своїх судів: «A urząd tameczny niziński, jako zamkowy, tak i miejski i nikt inny, mimo własnych pastyrów ich wyżej opisanych w sprawu duchowne wdawać się i do sądów ich świeckich pociągać nie mają».

Після розгрому московитів у Конотопській битві 1659 р. ніжинська міська громада звернулася до короля Яна-Казимира з проханням підтвердити їм привілей на магдебурзьке право. Бажаючи здобути прихильність місцевого населення, польські королі охоче підтверджували такі привілеї. Так і в цьому випадку, 10 вересня 1659 р. Ян-Казимир підтвердив ніжинцям привілей 1625 р. Однак, вже наступного року в Ніжині відбулися незворотні події: повстання козацтва і поспільства під проводом Василя Золотаренка проти залоги польських жовнірів у

Давній герб
Ніжина

⁸ РГАДА. ф. 389, оп. 1, спр. 210, арк. 149 зв. – 150 зв.; Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі... С. 57.

⁹ Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі... С. 404.

Привілей короля Сигізмунда III на магдебурзьке право Ніжину

26 березня 1625 р. – Варшава

Prawo Majdeburskie miastu Nizinu w xięstwie Czernihowskim

Zygmunt III z łaski Bożej król polski etc.

Oznajmujemy tym listem naszym na wieczne potomne czasy, iż za osobliwą łaską i opatrnością Bożą pod szczęśliwym panowaniem // [32v] naszym, wprzod za odwagą nas samych pod Smolensk, a potym za expeditiā niasniejszego królewica JeM-ści Władysława, syna naszego, pod stolicą Moskiewską, jako insze zamki, miasta i włości państwa naszego, które był za przodków naszych dziedziczny nieprzyjaciel moskwicin pacta wieczne niesprawiedliwie złamawszy, fortelnie różnemi czasy oderwał i posiadł. Tak i horodyszcz nasze Niezin w xięstwie Czernihowskim leżące, teraz nowo osiadłe szczęśliwie, z rąk nieprzyjacielskich jest rekuperowane i do państwa naszego przywrócone. My upatrując że to horodyszcz pograniczne nowo osiadłe Niezin, będąc na miejscu obronnym w wałach, a nie tylko samo impety nieprzyjacielskie strzymywać, ale i granicom państwa naszego coronnym zasłona bydź może, życzymy tego, ze wszech miar, aby się jako najlepiej krzepiło i pomnażało, i do ozdoby przychodziło; a zatym potężniejsze przeciwko nieprzyjacielom i nagłym niebezpieczeństwom zostawało. A żebyśmy do niego ludzi, zwłaszcza kupców i rzemieślników wszelakich przychęcili, prawo majdeburskie przykładem inszych miast naszych uprzywilejowanych tym wszystkim, którzy teraz w mieście naszym Niezinie, albo na przedmieściu mieszkają, lubo potym mieszkać będą, nadajemy, przywłaszczamy i terazniejszym przywilejem naszym na wieczność utwierdzamy i wszystkich mieszczan nieżyńskich, kupców, rzemieślników, wszelakich szynkarzów, przekupniów i wszelakiej miejskiej kondiciej ludzi, tak względem osób samych, jako i względem domów, ogrodów i gruntów, które miastu naszemu Niezinowi, przez rewizora naszego urodzonego Hieronima Ciechanowica, podsędka smoleńskiego zawiedzione i podane są. Także względem // [33] towarów, szynków i rzemiosł wszelakich, od wszelakich praw, sądów i iurisditiej innych, jakosz kolwiek nazwanych wyjmujemy, wyłączamy i oddalamy, a samemu tylko prawu Majdeburskiemu i iurisdiciej urzędu miejskiego niezińskiego poddajemy i wcielamy. Tak iż od tego czasu wszyscy mieszczanie niezińscy, kupcy, rzemieślnicy, szynkarze, przekupniowie i jakiej kolwiek zabawy miejskiej ludzie, nie

mają i nie będą powinni żadnej inszej jurisdiciej, okrom wójta i magistratu miejskiego niezińskiego podlegać i odpowiadać. A nadto kupcy przyjeżdzcy, rzemieślnicy, przekupniowie i inni miejskiej zabawy ludzie, którzyby innych miast naszych, do miasta naszego Niezina przyjachawszy, zbytek albo wystempek jaki popełniali, albo w czym kolwiek przeciwko słuszności i prawu wykroczyli, temuż urzędowi miejskiemu niezińskiemu, względem towarów i rzemiosł swoich podlegać i o przybyciu swoim do miasta oznajmować, i towary swoje w domu miejskim gościnnym, który na to zbudowany będzie składać powinni będą. A jeśliby szlachcic, który albo człowiek słuzały i kozak zaporoski domu, ogrodu, albo gruntu miejskiego niezińskiego jako kolwiek nabył, albo się handlem, szynkiem i rzemiosłem jakim kolwiek w mieście naszym Niezinie bawił, tedy każdy takowy temuż prawu Majdeburskiemu i urzędowi miejskiemu niezińskiemu podlegać i odpowiadać i ciężary miejskie ponosić będzie. A żeby sprawiedliwość święta odwłoki nie miała, tudzież dla lepszych porządków miejskich podajemy i naznaczamy wójtem niezińskim dożywotnim urodzonego Szczesnego Wysła, chorążego i kapitana Nowogrodka Siewierskiego i Niezińskiego. I potym zawsze my sami i succesorowie nasi królowie polscy i wielcy xiążęta litewscy wójtów niezińskich katolików // [33v] ś[więtego] nabożeństwa rzymskiego, albo ruskiego, stosując się do prawa Majdeburskiego, od nas im nadanego, podawać mamy. A inszych urzędników miejskich, burmistrzów, radziec, ławników, teraz na początku wójt z pospółstwem, a potym zawsze wójt z urzędem miejskim i pospółstwem w wigilie nowego lata katolickiego rzymskiego z posrzedku siebie ludzi dobrych, cnotliwych i prawa Majdeburskiego umijętnych katolickiego rzymskiego i ruskiego nabożeństwa, wedle zwyczaju prawa Majdeburskiego, obierać maia, czego teraz na początku do 3ch i sporządzenie rewizorowi naszemu, który od nas tam ziedzie zlecamy. A kiedy ci urzędnicy miejscy obrani będą i przysięgę zwyczajną, jako i wójtów wykonają, tedy zaraz wszystkie sprawy miejskie według biegu prawa Majdeburskiego, accomodując się zwyczajom innych miast naszych koronnych, sądzić i odprawować, winnych karać i sprawiedliwość skuteczną i nieodwłoczną tak mieszczanom niezińskim,

jako i obcym ludziom czynić powinni będą. A wójta i urzędników miejskich niezińskich, jeśliby kto krzywdę sobie od nich pretendował, królewic JeMśc Władysław, syn nasz, poki tam te siewerskie prowincje w administracji swojej mieć będzie, a za appellacją od sądu królewica JeMci administratorskiego, także za pozwy i mandaty z kancelaryj naszej coronnej wyniesionemi, my sami i successorowie nasi królowie polscy i wielcy xiążęta litewscy sądzić mamy. A decreta miejskie niezińskie i wszystkie sprawy językiem polskim pisane bydź mają. A jeśliby w sądzie, którym wójtowskim, burmistrzowskim albo ławniczym, strona która kolwiek dekretem rozumiała się bydź ukrzywdzona, tedy każdemu krzywdzonemu od jakichkolwiek decretów appellacji takim sposobem, jako miasto nasze Czernihow zażywa, pozwalamy. // [34] Jednak od takich spraw, któreby pięćdziesiąt złotych nie przechodziły od sądu wójtowskiego, burmistrzowskiego i ławniczego, appellacje iść nie mają. A do pieczętowania spraw miejskich niezińskich, urzędu burmistrzowskiego i ławniczego za herb miejski naznaczamy świętego Jerzego na koniu z kopią obranego.

A żeby to miasto nasze Niezin, tym prędyj rośło i zapomagać się mogło, jako im targów i handłów wszelakich pozwalamy, tak i to warujemy, iż wolno będzie każdemu mieszczaninowi niezińskiemu wiecznemi czasy miody, piwa warzyć, słody robić, gorzałki warzyć i wszelakie takowe trunki domowe i przewozne, także wina, małmazje, halakanty iem garcem sprawiedliwym albo kwarta lwowskie, szynkować bez żadnej przeszkody wiecznemi czasy. A względem takowej wieczystej w szynkach wolności powinien będzie każdy mieszczanin nieziński, także i kozak, który szynkować będzie, w każdy rok o Świętym Marcynie, w jesieni kapszczyzny po złotych pułtrzecia od każdego napoju, osobliwie który sam na sprzedaż robić albo szynkować będzie. A tej kapszczyźnie wszyscy jakiegokolwiek stanu, którzyby gorzałkę robić, albo napój jakikolwiek w mieście naszym Niezinie, szynkować chcieli, podlegać mają, i względem nadania terażniejszego prawa i wolności począć mają płacić i wypłacać zawsze te kapszczyznę od roku przysłego 1626. Nad to powinni będą wszyscy mieszczanie niezińscy za takim pozwoleniem szynków i karczem wszelkie słody i zboża swoje mleć we młynach naszych, na rzece Ostrzu, pod samym miastem Niezinem i płacić za mliwo wedle ustawy rewizorskiej. Jeśliby też kiedy młyny nasze od miasta najbliższe z jakichkolwiek przyczyn miały

się zepsować, albo groble, naprawy potrzebowały, tedy wszyscy mieszczanie niezińscy, czeladź swoją jako na gwałt posyłać mają, aby groblą z dwóch tylko młynów naszych na rzece Ostrzu // [34v] miasta najbliższych, wedle potrzeby zasypować i słomy na wozie. A drzewo, obrost, kamienie, włość, do młynów wozić i młynów poprawować będzie. Jeśliby którzy mieszczanie niezińscy rol i gruntów potrzebowali, tedy z nich według ustawy rewizorskiej po wyściu słobody im nadanej płacić będą. Poborom też któreby Rzeczpospolita uchwaliła podlegać i cła od towarów zwyczajne płacić powinni będą. A żeby urzędnicy miejscy niezińscy ochotniej w urzędach swoich pracowali i dobro pospolite miejskie obmyślali, nadajemy i fundujemy wiecznemi czasy na wójtostwo niezińskie włok dwadzieścia, na burmistrzów włok dwanaście, na pisarzów miejskich włok cztery, od wszelakich powinności okrom uchwały Rzeczypospolitej wolnych włoki te pomienione nie przy osobach, ale przy urzędach wiecznemi czasy zostawać mają. Osobliwie na folwark ratuszny do skrzynki miejskiej nadajemy i fundujemy wiecznemi czasy włok trzydzieści wszelakiej powinności, okrom uchwały Rzeczypospolitej wolnych. Nad to do tej że skrzynki miejskiej na pospolite miejskie ozdoby, targowe słuszne i zwyczajne od wszelakich rzeczy przywożnych, któreby na sprzedaż przywieziono, także od koni, bydła, wozów, ryb, śledzi po mierce też od zboż sprzedanych i wazce od wag wszelakich towarowych, które porządne i sprawiedliwie bydź mają, do skrzynki miejskiej wiecznymi czasy nadajemy. Dom gościnny jeden w mieście dla kupców z innych miast naszych przyjeżdżających, a drugi na przedmieściu dla kupców moskiewskich, także łaźnie pospolite, jatki rzeźnicze urzędowi miejskiemu niezińskiemu zbudować, i na miejscu sposobnym postawić, i z tego wszystkiego dochód słuszny, także od kupców względem kupiectwa od rzeźników, piekarzów i wszelakich rzemieślników niezińskich, względem rzemiosła po kilka groszy na rok, wedle proporcyej pożytku ich do skrzynki miejskiej brać pozwalamy, tak młyn Awdziejowski na rzece Ostrzu, // [35] pułmile od miasta Niezina, na niz i mostowe, które oni sami mieszczanie niezińscy w gruncie Niezińskim po złych przejazdach mościli i robili, według ustawy rewizorskiej brać mają. Co my do tej że skrzynki miejskiej ratusznej wiecznemi czasy przyłączamy i od skrzynki miejskiej my i successorowie nasi tych pomienionych dochodów miastu nadanych odłączać i oddalać nie mamy. To jednak warujemy, aby te dochody nie na prywatne czyje po-

żytki, ale na municję około miasta, na prochy do strzelby i na inne miejskie pospolite porządki i ozdoby przez szafarze miejskie, za wiadomością urzędu miejskiego odbierane i wydawane były, i żeby liczba z nich co rok przed wójtem i przed popolstwem o nowym lecie czyniona była. A mianowicie to na urząd miejski nieziński względem tych dochodów od nas nadanych wkładamy, aby na ozdobę miejską ratusz na miejscu sposobnym jako najprędziej zbudowali i zegar sprawili. A potem zawsze wedle potrzeby naprawowali i trębacza ustawicznego dla trąbienia na ratuszu o południu i w nocy cogodzina chowali, i wszelakie inne porządki i potrzeby miejskie obmyślali, gwoli czemu cechi wszelakie urzędowi miejskiemu niezinskiemu stanowić i zakładać, i na potwierdzenie do nas odsyłać pozwalamy. A iż to miasto na Ukrainie będąc obrony i warunku ustawicznego potrzebuje, to na nich wiecznemi czasy wkładamy, aby wałów i przepokopu, i ostrogu, tak kolo zamku, jako i kolo miasta zawsze poprawowali, warowali, czego urząd zamkowy pospołu z urzędem miejskim doglądać będą. A nad te powinności i podatki wyżej opisane żadnych inszych mieszczanie niezińscy pełnić, podwod starostom, albo przełożonym niezińskim dawać, straży żadnej, okrom tylko sami gwoli sobie około miasta odprawować, listów nosić, w łowy chodzić i robotą żadnym podlegać nie będą powinni wiecznemi czasy. Posłuszeństwo jednak względem obrony tylko przełożonym zamkowym oddawać. Rynsztunki do obrony mieć gotowe, i na każdą czwierać roku przed urzędem miejskim // [35v] i zamkowym popisować się powinni będą. Jakosz dla tym warowniejszej i gruntowniejszej obrony zamku i miasta tamejszego Niezińskiego urząd wójtowski jakośmy teraz dali, tak i w potomne czasy od nas i sucesorów naszych dawany bydź ma staroście lubo

przełożonemu tamecznemu niezińskiemu, a nie komu inszemu. Podwody tesz pod posłańce nasze za własnymi tylko listy naszymi, według zwyczaju innych miast naszych coronnych, po wyściu jednak wolności im pozwolonej dawać mają. A żeby miasto tym snadniejsze wyżywienie miało, wolno będzie każdemu mieszczaninowi niezińskiemu na rzece Ostrzu i po inszych rzekach w ograniczeniu ich przez rewizora naszego im ukazany ryby łowić. Jeśliby też kupiec z inszego miasta towar jaki do Niezina przywiozł, ma go ogółem a nie łokciem, ani kwartą przedawać. To jest ossobliwie w tym przywileju naszym za rzecz słuszną i potrzebną wyrazić kazaliśmy, aby w tym Nizińskim mieście naszym, jako i po wszystkim xięstwie Czernihowskim duchowieństwo wszystko nabożeństwa świętego rzymskiego w dyoczej i posłuszeństwie biskupa smoleńskiego. A duchowieństwo ruskie w dyoczej i posłuszeństwie archiepiscopa smolińskiego od nas i sucesorów naszych młciwie podanych być mają. A urząd tameczny niziński, jako zamkowy, tak i miejski i nikt inny, mimo własnych pastyrów ich wyżej opisanych w sprawy duchowne wdawać się i do sądów ich świeckich pociągać nie mają.

Co wszystko na wieczność utwierdzając, ten przywilej ręką naszą podpisaliśmy, do którego i pieczęć naszą koronną zawiesić roskazaliśmy.

Pisan w Warszawie, dnia XXVI, miesiąca marca, roku Pańskiego MDCXXXV, panowania królestw naszych polskiego XXXVIII, szwedzkiego XXXII.

Sigismundus Rex
Andreas Szoldrski S[ekretarz]
K[rólewski] J[ego] M[iłości]
Oblata confirmationis

AGAD. Metryka Koronna, ks. 173, k. 32–35 v.

References

1. Bilous, N. (2015). Pryvatni mista Kyiv's'koho voievodstva v pershij polovyni KhVII st.: kil'kist', osoblyvosti rozvytku ta funktsionuvannia. *Ukraina v Tsentral'no-Skhidnij Yevropi*. 15, 125–164. [in Ukrainian]
2. Kulakovs'kyj, P. (2006). Chernihovo-Siverschyna u skladi Rechi Pospolytoi 1618–1648. Kyiv: Tempora. [in Ukrainian]
3. Lepszy, K. (1953). *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*. Warszawa. [in Polish]
4. Lesyk, L. (2015). Korolivs'ki pryvilei, tsars'ki zhaluvani hramoty ta het'mans'ki universalny na pidtverdzhennia mahdeburz'koho prava Nizhyns'komu mahistratu. *Humanitarnyj zhurnal*. 3–4, 149–154. [in Ukrainian]